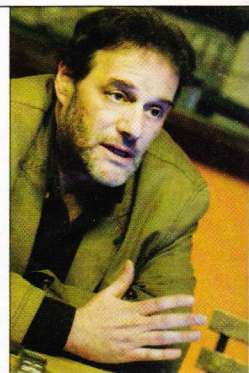

„A társadalom valósítja meg a diktatúrát”

Bokor László
pszichoanalitikus,
pszichiáter

■ **A napi politizálás Magyarországon lélektaniilag is megterhelő – családi, baráti, szakmai kapcsolatok szakadhatnak meg. Miért hatolhat ilyen mélyre a politika?**

■ Mert mélyen az identitásba vág. Mindenki kötődik valami nagyobb egészhez – eszméhez, világnézethez, nemzethez –, miközben arra vágyik, hogy ez a lehető legkevesebb fájdalommal, lemondással, és a lehető legtöbb örömmel járjon. Ennek szüksége és dilemmája végigkíséri az élet valamennyi ciklusát: az anyához, a családhoz kötődés kiegészül a szűkebb környezethez, a kortársakhoz, a világnézethez, a nemzethez kötődéssel, ilyen alapon ítéljük meg a világot és önmagunkat is. Kínzó élmény, amikor ezek ütköznek, például amikor egy kamaszkori csoport a családi normáktól eltérő ideálokat képvisel. Ilyenkor megszűnik az identitás egysége, belső konfliktus jön létre, ami új egység létrehozására kényszerít. A családon belüli, markánsan eltérő politikai beállítódás ezért vezethet esetenként a család szakadásához, de ez óv meg az identitás szétesésétől is. Ha elvész az „önmagammal azonos vagyok” élmény, az lélektanilag szinte a halállal egyenlő. Emberek nemegyszer az életüket adják az ideáljaikért.

■ **Ha az identitás erős beállítódást jelent, és annak mentén szavazunk, az nyilván nem befolyásolható ígérekkel. Például ha szolidaritást érzek a szegényekkel, akkor nem fogok arra szavazni, akinek ezt az értékrendet sértő megnyilvánulásai vannak. Minek akkor a kampány?**

■ Ha az identitás mentén gondolkodunk, nem olyan egyszerű, hogy melyik politikai párttal azonosulunk. Egyik oldal sem állítja önmagáról, hogy nem szolidáris a szegényekkel. A baloldal mondja ezt a jobboldalról, közben sok, önmagát baloldalinak valló ember egyáltalán nem szolidáris a szegényekkel. A jobboldal másfajta szolidaritást hangsúlyoz, ami hiányzik a baloldaltól. A pártok nem szolidaritást, hanem reményt árulnak, méghozzá – pszichológiai nyelven fogalmazva – az identitás egységének reményét. Ezért

kicsi terük van az ellenőrizhető, reális ígéreteknél. Kiegyensúlyozott társadalmi helyzetben inkább kerülnek elő reális és konkrét szakmai kérdések.

■ **Ki-ki megfigyelheti magán, hogy ha azok tüntetnek, akikkel szimpatizál, csupa „jó arcot” lát. Ha meg az ellenoldal tüntet, durva, ellenszenves figurákat vél felfedezni. A szeretett vezetőnek hisz, bármit mond is, az ellenoldal hiába osztogat kenyeret, hazug manipulátornak látja. Amikor ön azt mondja, hogy a pártok reményt árulnak, az a kérdés, kinek hisszük el, hogy van remény.**

■ Egy tömeg tagjait elsősorban az érzelmeink alapján látjuk jó vagy rossz arcúaknak. Ezért amikor a tömeget nézve azt gondolom, ők az enyéim, akkor megmentem magam attól, hogy észrevegyem, mennyire különbözőek – akár tőlem is –, így eltölthet az egységesség érzete, a megkönnyebbülés, a boldog „mi-élmény”. De ha elurálja a világképet az „ők és mi” érzése, az annak a jele, hogy nem vizsgálom eléggé a saját valóságomat. Olyat senki sem állít önmagáról, hogy ne volna demokratikus, de azt mindkét oldaltól halljuk, hogy a másik diktatórikus. Egy közösség annál demokratikusabb, minél alaposabban képes foglalkozni saját antidemokratikus attitűdjével.

Ehhez sok belső biztonság és erő szükséges, és a politika szintjén még azzal a veszéllyel is járhat, hogy nézetazonosságba kerülhetünk az ellentétes táborral.

■ **Igen ám, de például Gyurcsány öszödi beszéde inkább a gyengeség jele lett, és pártjának csaknem teljes széthullásához vezetett.**

■ Nem állítom, hogy ez hasznos eszköz a politikai színtéren, csak azt, hogy segít az eligazodásban. Ami a konkrét ügyet illeti, olyan, a beszédet üdvözlő és azt elítélő álláspontok jöttek létre, amelyek átléptek a párthatárokat, vagyis mindkét oldalon találhattunk elismerőket és elítélőket egyaránt.

■ **Elemzők állítják, hogy a negatív kampány a világban ma mindenütt a modern politikai kommunikáció sajátja. Pedig az emberek általá-**

**a vezető
csodáló tömeg
önbecsülésükben
elbizonytalanodott
egyénekből áll**

Az orvosi diploma megszerzését követően kórházi pszichiátriai osztályon állt munkába, majd kilenc éven át dolgozott a Tündérhegyi Pszichoterápiás Osztályon. Pszichiáter, majd pszichoterapeuta szakvizsgát szerzett, később bekapcsolódott az orvosok és pszichológusok szakvizsgaképzésébe, valamint a pszichoelemzés és csoportanalízis oktatásába. A szociális munkások képzése keretében több éven át a csoportfolyamatok alkalmazását tanította. 2000 óta a MentalPort pszichoanalitikai rendelő klinikai igazgatója, a Pszichoterápia című szakfolyóirat felelős kiadója. Szakcikkeket publikál, konferenciákat szervez. 2012 óta részt vesz a Civilcsoport Hétvége programban, amely a társadalmi és politikai folyamatokhoz kötődő személyes beállítódások mélyebb, saját élményen alapuló megértését segíti elő. Az 54 éves pszichiáter több szakmai szervezet tagja, 2007-től hat éven át volt a Magyar Pszichoanalitikus Egyesület elnöke.

nosságban vagy úgy tartják, hogy „a politikusok mind hazudnak”, vagy úgy, hogy a „miénk” nem hazudik, a másik meg igen. A kampány mégis hatással van ránk.

■ A reklámok sem úgy hatnak, hogy bemegyünk az üzletbe, és megvesszük, amit a hirdetésben láttunk, hanem úgy, hogy könnyebben nyúlunk valamihez, ami ismertnek tűnik, bár nem tudjuk, honnan. A politikai kampány is reklám: valamilyen érzést, élményt sugároz, jólétet ígér, és ezzel hat ránk. De ha felismerjük és kimondjuk, hogy ez vagy az manipuláció, akkor már nem fogadjuk el. A politika területe azonban a természeténél fogva ellentmondásos, folyamatosan próbára teszi identitásunkat, és könnyen sodródhatunk a kéz a kézben járó gyűlölet és csodálat kettősségébe. Nagy csodálattal nagy gyűlölet jár együtt, somás, indulatos megfogalmazások, erősödő érzések, gyengülő realitásvizsgálat. Nem az az érzelmi haszon, hogy az enyémről azt gondolom, nem hazudik, hanem hogy boldogsághoz jutok, amikor azt mondhatom: attól mennek rosszul a dolgok, hogy a másik hazudik. És nem gondolok bele, mi van az „én oldalamon”.

■ Mennyire hat a manipuláció, illetve mennyire várható, hogy az emberek átlássanak a jóléti ígéreteken?

■ Egymás szidása elérhet olyan pontra, amikor azzal szembeállít, hogy nincs valódi ígélet. A manipulációnak nem végtelenek a terei, mert az emberek nem csak az érzelmek mentén döntenek. De a valóság megismerésére tett kísérleteket kínzó felismerések kísérik, hiszen nincs külső irányító, amely megmutatná, mit csináljak, hová tartozzak, csak kompromisszumok segítik a tájékozódást és a másik megismerése. Ez komoly belső munkát követel. A jövőt mindig az ellenfél látja borúsabbnak. De ebben megint sok a vélekedés és a hitszerű elem, mert hát ki merne ma hosszú távra bármit biztosat mondani? Így tehát az érzelmi szempontok kerülnek előtérbe, és a mellett sorakoznak föl többen, aki nagyobb reményt, egységesebb identitást kínál.

■ Vezetőt is keresünk: apafigurát, aki gondoskodik, büntet vagy jutalmaz. Miért kell nekünk a demokráciában vezér?

■ Minél nehezebben áttekinthetők a társadalmi folyamatok, annál inkább fölértékelődik az erős vezető szerepe. Ez akkor válik diszfunkcionálissá, ha a „rábízom magam” érzés átcsap rajongásba, illetve gyűlöletbe. Ez akkor jön létre tömegszinten, amikor a vezető csodáló tömeg önbecsülésükben elbizonytalanodott egyénekből áll. Ugyanilyen baj a féktelen gyűlölet a „diktátorral” szemben: a hibáért egyvalakit teszünk felelőssé, pedig a társadalom valósítja meg a diktatúrát. És van egy pont, ahol feltehetjük magunknak a kérdést: nekünk milyen szerepünk volt/

van az igazságtalanságok létrejöttében? A gyűlölet megóv az efféle önvizsgálatától. Megjegyzem, az ilyen kijelentéseikért nem szeretik a pszichoanalízist.

■ A szembenézés kínzó érzés, de mi a haszna?

■ Az, hogy nem csapom be magamat. Ettől kevesebb lesz a törés az identitásomon, kevesebb a személyes krízis, több erő marad a szeretetre, a boldogságra. A személyes boldogság nem a pártokon múlik első sorban. A szembenézésnek persze van társadalmi szintje is: számot vetni a múlttal, és együtt feltenni a kérdést: mit tettünk?

■ A szembenézést azokban az országokban, ahol megtörtént, nyilván nem az egyének kezdeményezték.

■ Civilként azt mondhatom: én vagyok a társadalom. Először magamnak kell feltennem a kérdéseket. De

FAZEKAS ISTVÁN

nagyon nehéz arra rálátni, hogy a másik oldalon álló – nem kevésbé elkeseredett – ember mikor, hogyan sebződött meg. Épp az a gyűlölet melegágya, amikor az élmény ugyanaz: sérültnek lenni, valamilyen történelmi megrázkódtatás – kitelepítés, munkatábor, holokauszt, a családi vagyon kisajátítása – érintettjének. Szinte minden családot ért a közelmúltban valamilyen történelmi trauma. Kérdés, miért nehéz megemészteni, hogy egyek vagyunk a fájdalomban. Úgy látszik, az, hogy az élményben összetartozunk, hogy valahogy megbocsátva tudjunk nézni a trauma okozójának, illetve áldozatának emlékére, leszármazottjára, túl nagy tehertétel. Lélektanilag ez érthető: túlságosan próbára teszi identitásunk egységességének érzetét. A politika felelőssége – mindkét oldalon –, hogy mennyire játszik rá erre az érzékenységre, tud-e ebben önmegtartóztató lenni, és hosszú távú célokat szem előtt tartani. Más különben ez a végtelenségig folytatható: ahol komcsiznak, ott nácizni is fognak, és fordítva.

■ A közvélemény-kutatások azt mutatják, a fiatalokat mintha mindez hidegen hagyná. Ez baj?

■ Talán ők a normálisak: annyit foglalkoznak a politikával, mint a nyugat-európai felnőttek. Mert azt gondolják, hogy napi szinten az ő életük ténylegesen nem a politikán, nem a kormányon múlik. Vagy legalábbis nem annyira, amennyire az előző generációk erre rápörögnek. ■ MIHALICZ CSILLA